

Streszczenie pracy doktorskiej

pt. „Archetypy w baśniach europejskich i arabskich jako modele rekonstrukcji kulturowego obrazu świata. Studium porównawcze”

Baśnie pełnią w kulturze potrójną funkcję, są wytworem kultury, nośnikiem treści kulturowych, komponentem do kreacji nowych dzieł kultury. Utwory te odzwierciedlają ludzką egzystencję, ujmują walkę dobra ze złem, przedstawiają poszukiwanie szczęścia w życiu, od wieków inspirują odbiorców: uczą, bawią i integrują, wpływają na kształtowanie systemu wartości jednostki i jej osobisty rozwój, lecz także stanowią spoiwo zbiorowości, zarysowując krąg wartości, reguł i znaków tożsame dla danej wspólnoty. Utwory baśniowe na całym świecie (choć ich klasyfikacja jest niejednolita, z uwagi na ewolucję gatunkową) wpływają na myślenie narracyjne i paradygmatyczne, przyczyniają się do konstruowania wiedzy, a dla współczesnego odbiorcy stanowią odzwierciedlenie kulturowego obrazu świata społeczności je tworzących i kultywujących. Baśnie inspirują badaczy, zarówno baśnie europejskie, jak i arabskie doczekały się wielu opracowań. Dotychczasowe badania komparatystyczne koncentrowały się jednakże na wąskiej i jednolitej analizie baśni literackich jako dorobku jednego autora (perspektywa literaturoznawcza), zbioru opowieści jednej wspólnoty lub wpływów tradycji ludowej i podań dawnych na twórczość literacką współczesnych pisarzy (perspektywa historyczna) oraz adaptację motywów w szeroko rozumianej kulturze masowej (perspektywa socjologiczna). Niniejsza praca jest odpowiedzią na potrzebę badań porównawczych interkulturowych – zestawienia baśni europejskich i arabskich. W oparciu o teorię archetypów Carla Gustava Junga powstało nowatorskie zestawienie opowieści baśniowych w oparciu o kluczowe archetypy i symbole. Opracowanie prezentuje istoty metafizyczne, istoty ludzkie, istoty zwierzęce, przestrzenie, stany i procesy, symbolikę światła, symbolikę liczb, symbole i rytuały religijne. Analiza modelowania tych motywów w baśniach ukazuje kulturowy obraz świata społeczności europejskich i arabskich. Archetypy w baśniach europejskich i arabskich są tożsame, co wynika z ponadkulturowej i ponadcywilizacyjnej kondycji człowieka: potrzeb psychofizycznych, uczuć typowych dla poszczególnych etapów życia. Archetypy są w tym względzie uniwersalne, ponadczasowe i ponadkulturowe. Baśnie czerpią z autentycznych ludzkich doświadczeń, prezentowanych przez ludzi, istoty metafizyczne czy zwierzęta, celem wzbogacenia odbiorcy o wnioski i refleksje. Znaczne podobieństwo znajduje się także w symbolice liczb w baśniach europejskich i arabskich, wynika to z faktu, że zarówno Biblia, jak i Koran odnoszą się do tradycji judaistycznej, czerpią z niej w różnych obszarach i w różnym stopniu, niemniej źródło tych religii jest wspólne. Odmienne w baśniach europejskich i arabskich jest obrazowanie historii, tło fabularne. Świat przedstawiony zawiera elementy, pozwalające zrekonstruować obraz świata – zarówno kulturowy, jak i naturalny które znajdują się w opisie świata przedstawionego. Typowe dla krajów powstania baśni obyczaje, rytuały, stroje, potrawy pozwalają wyobrazić sobie realia życia bohaterów. Opis przyrody, stanowiący tło dla opisywanych wydarzeń, odzwierciedla krajobraz danego kraju, nierzadko współgrający z uczuciami bohaterów. Istotną różnicą jest otwarcie na duchowość - większe u ludzi Zachodu niż Wschodu, co potwierdza teorię Junga. Postacie w opowieściach europejskich częściej ufają magii i czarom, bohaterowie arabscy – Bogu, stanowią oni znaczną przewagę w gorliwym wyznawaniu wiary i praktykach religijnych. Opracowanie stanowi wstęp i inspirację do pogłębionych badań kulturoznawczych w oparciu o baśnie jako wytwory kultury.

10.06.2024

Dorota Białucha